

SZEMLE

SHAI HAR-EL

STRUGGLE FOR DOMINATION IN THE MIDDLE EAST

The Ottoman-Mamluk War, 1485–1491

(E. J. Brill, Leiden, New York, Köln, 1995. 238 o.)

A Szerző Halil Inalcik tanítványaként a chicagói Center for Middle Eastern Studiesban készítette el jelen munkáját, amely az oszmán-török és mameluk hatalom közötti kapcsolatok rendkívül érdekes fejezetével foglalkozik, az 1485 és 1491 közötti első török-mameluk háború háttérrel, eseményeivel és kisebb részt még a következményeivel is. A Szerző a címben jelzetteknel lényegesen többet mond: áttekinti a török-mameluk hatalmi kapcsolatrendszerét a kezdetektől a XV. század végéig, s a két birodalmat elválasztó határvédelmi rendszer bemutatásával sem marad adós.

A bevezetőben tanulságos áttekintést olvashatunk a muzulmánok közötti háborúk iszlám jogi elveiről, értelmezéséről és azok gyakorlati alkalmazásáról. A törökök és mamelukok közötti háború ugyanis két iszlám ország között zajlott, s ráadásul éppen a mamelukok birtokolták vallásuk szent helyeit. Ez majd csak Szelim sikeres 1515–1517-es hadjáratával változik, amikor is végleg felszámolják és beolvasztják a mameluk területeket az Oszmán Birodalomba. Ezt követően Har-El kimerítően számba veszi és áttekinti a korszakra vonatkozó forráscsoportokat.

A két hatalom közötti konfliktusok sokáig az ütközőállamok területén zajlottak, mindeneke-lőtt karamán és dulkadir földön. A hatalmi harc az oszmán hódítási stratégiának megfelelően azért folyt, hogy e területeket először fennhatóságuk alá vonják, adófizetővé tegyék, majd később, megsemmisítve a helyi dinasztiát, teljesen beolvaszták birodalmukba. Az ellentétek éleződése a nikápolyi csatában győztes Bajezid nevéhez kapcsolódik, aki 1397-ben foglalta el – időlegesen – karamániát, s ekkor csak az 1402. évi ankarai katonai vereség mentette meg a mamelukokat. Ezt követően az ellenségeskedések az 1460-as években újultak ki.

Magyar szempontból a könyvnek azok a részei érdekesek, amelyek a Bajezid szultánnal

szembeforduló testvére, Dzsem herceg sorsával foglalkoznak. A személyével kapcsolatos politikai játszmákban Mátyás király fontos szerepet töltött be, amiről meglehetősen pontosan informálódhatunk. Itt jegyezzük meg, hogy a magyar történetírás fontos adóssága egy idegen nyelvű Mátyás-monográfia kiadása, aminek hiányát az emlékezetes Schallaburgi katalógus sem pótolta. Így a Szerző még 1995-ben is Fraknói Vilmos 1891-es freiburgi Mátyás-biográfiájára kénytelen támaszkodni.

Saját birodalmuk jövője s egyúttal Dzsem politikai pályáját meghatározó döntés elé kerültek 1482-ben a mamelukok. Ekkor úgy döntöttek, hogy Dzsemet aktív támogatásukkal visszaküldik az Oszmán Birodalomba, hogy a hatalmat megszerezze. Az akció közvetlen eredménye a korábban elveszített mameluk befolyás alatt álló területek visszaszerzése és az ütközőzóna helyreállítása lett volna. Az események Dzsem számára azonban hátrányosan alakultak s Rhodosz szigetére volt kénytelen menekülni. Dzsem személye egészen 1495. évi haláláig az európai diplomácia homlokterében maradt, többek között Mátyás diplomáciai játékerét is jócskán megnövelte, s háttérül szolgált nyugati irányú katonai vállalkozásaihoz. A mamelukok a játszmának mindvégig aktív résztvevői maradtak, s Bajezid követéinek ajánlataira rálicitálva igyekeztek elérni a lázadó herceg kiadatását.

Eközben tört ki az első török-mameluk háború, amely Cilicia török megszállásával végződött. A török fölény ellenére a mamelukok jelentős katonai sikereket értek el, pl. 1486. évi aleppói vagy az 1488. évi aga-cayiri-i csatákban. A Szerző hadművészeti szempontból is értékeli az eseményeket s a seregek szervezetének, tagolódásának alapos elemzését nyújtja, ami értékes adalék a korszak oszmán-török hadviselésének megismeréséhez. E háború lezárulására is hatással voltak a Dzsem személye körüli intrikák, hiszen éppen 1489-ben érkezett a herceg

Rómába, s 1490-re hívták össze Rómában a nagyszabású „Türkenkonferenz”-et.

Kár, hogy a Szerző nem tudta használni Nicolas Vatín új monográfiáját (*L'ordre de Saint-Jean-de-Jérusalem, l'Empire ottoman et la Méditerranée orientale entre les deus sièges de Rhodes, 1480–1522*, Paris, 1994), amely a Dzem-kérdéshez szolgál érdekes adalékokkal. A német nevek írásában megmutatókozó bizonytalanságok azonban a kiadói szerkesztés hibájaként róhatóak fel.

A Szerző eredményei ismeretében a magyar-török viszonyt a mameluk-török kapcsolatrend-

szer felől is meg lehet közelíteni. A mameluk tartomány bekebelezése a XVI. század elején nem kis mértékben hozzájárult a magyar-török erőviszonyok további, végzetes eltolódásához a török fél javára, s a magyar állam külpolitikai játékkerének beszűküléséhez. Kérdés marad továbbra is, hogy a török–mameluk viszony alakulása valóban annyira meghatározó volt-e az akkori nemzetközi kapcsolatokban, s így a magyar-török viszony alakulásában, miként a Szerző állítja?

Szegzárdy-Csengery Klára

ANDRÉ CORVISIER

LES HUSSARDS ET LA FRANCE

(*Musée de l'Armée-Éditions Complexe, Bruxelles, 1993. 253 o.*)

A franciák a hadi eseményekben amúgy sem szűkölködő 1692. esztendőtt többek között huszárságuk születési dátumaként is számon tartják: ebben az évben alakult meg a francia hadtörténelem első huszárezrede, amely ezredtulajdonos parancsnoka után a Corneberg nevet viselte. Igaz, nem lett hosszú életű, mint ahogy az alapítási időrendben ezt követő másik három sem: az 1705-ös Verseilles és a Poldeack (lásd: Mihályi Deák Pál), vagy az 1706-os Saint Geniés, és nem mindenben feleltek meg az állandó hadsereg megkívánta követelményeknek sem, mégis – hivatalosan – bennük tisztelhetjük a későbbi évszázadok legendás hírvé francia könnyűlovasságának előhírnökeit.

A 300. születési évfordulót illik méltóképpen megünnepelni. A franciák pedig szeretnek és tudnak ünnepelni. Igaz ez annak ellenére is, ha évfordulóra tervezett produkciók némelyike, mint pl. az alább méltatandó kötet is, amelynek apropóját épp a huszár-évforduló adta meg, késett egy esztendőtt 1992-höz képest. Nagy malőr persze nem történt, mert a másik évfordulás attrakció, amelyhez tulajdonképpen a kötet is készült, a francia huszárság történetét bemutató reprezentatív kiállítás ugyancsak késett – két évet. Ám tegyük gyorsan hozzá, ez a dupla késedelem cseppet sem kisebbíti egyik opusz értékét sem. A maga nemében mindkettő kitűnő összeállítás. A kötet ráadásul egy színvonalas kiállítás katalógusa is egyben. Követendő példa minden leendő kiállítás elé!

A fentebbiekhez még egy – bár közhelyszerű – megállapítást tehetünk hozzá. Azt, hogy e tá-

jon mindig örömmel fogadnak bármifajta, a huszársággal kapcsolatos idegen nyelven megjelentetett tudományos, vagy ismeretterjesztő produktumot, hiszen az, közvetve, a magyar történelemről is szól. Az öröm pedig akkor igazán felhőtlen, ha bennük a magyarországi kutatók tudományos eredményeit is viszont láthatjuk. Nos, ezzel adós marad az összeállítás, ám talán nemcsak saját hibájából, hiszen amint azt majd látjuk, tiszteletre méltó igyekezettel, bár kívánni valókat is hagyó eredményességgel próbálták meg összeszedni a magyarországi (magyar nyelvű) publikációkat. Talán ha több lenne közöttük a világnyelvek valamelyikén is megjelent opusz... Mindazonáltal nem adható a kötet szerzői számára teljes felmentés, hiszen van – éppen francia nyelven publikált – magyar szakmunka is, főként Zachar József jóvoltából, s azt nem ártott volna legalább a bibliográfiába felvenni!

A kötet megjelentetése mindenekelőtt a francia Hadimúzeumot dicséri; a beköszöntő sorokat az intézmény igazgatója, *Jacques Perot* jegyzi. Mindemellert a kötet spiritus rectora, a Sorbonne nyugalmazott hadtörténésze, a nagy nemzetközi tekintélynek örvendő *André Corvisier* professzor írta a bevezető esszét, amelyben a huszárság előtörténetével foglalkozik és jelentős teret szentel a magyar vonatkozásoknak is, felrajzolja a huszárságnak a francia hadtörténelemben elfoglalt helyét, mintegy keretet adva a követő tanulmányoknak, s egyben méltatva is azokat. A tanulmányok szerzői – *André Bendjebbar, Gérard-Jean Chaduc, Jean*